

Til KHM's styre
Fra Museumsdirektøren

Sakstype: S 11 21 Diskusjonssak
Møtedato: 11.06.2021
Notatdato: 10.06.2021
Saksbehandler: Håkon Glørstad

Kulturminnevernet og de internasjonale konvensjonene

Bakgrunn

Norge har en sterk lovbeskyttelse av kulturarven særlig gjennom kulturminnelovens bestemmelser. Internasjonalt betraktet er det også slik at Norge har et forholdsvis effektiv kulturminnevern som både sikrer vern av kulturarv og kan forfølge kulturminnekriminalitet nasjonalt.

Internasjonalt er situasjonen langt mer kompleks. Dette skyldes både ulik lovgivning, apparat til å følge opp lovverket men også i stor grad svært varierende sosial og militær stabilitet fra land til land.

Et tredje element av betydning for kulturminnevernet er virkningene av et globalisert kunstmarked. For der kulturminnevernets grunntanke er at arven er et fellesgode som ikke er gjenstand for kjøp og salg, er kunstfeltets grunntanke at kunsten både kanoniseres og evalueres gjennom et marked. Museene er således ikke avsondret fra markedet, men sentrale aktører. Det er en vedvarende og tiltakende definisjonskamp om kulturarven hører hjemme på eller utenfor markedet. I Norge skjærer kulturminneloven vesentlige deler av kulturarven fra markedstenkning.

Et viktig virkemiddel i det internasjonale arbeidet for å sikre kulturarven globalt har vært å enes om konvensjoner for bevaring av denne. Slike er utarbeidet siden slutten av Andre verdenskrig, FN, UNESCO og Europarådet har vært viktige pådrivere for å utarbeide og ratifisere internasjonale konvensjoner for vern av kulturarv og for å motvirke kulturminnekriminalitet.

Et problem med konvensjonene er at det sjeldent er knyttet juridiske sanksjoner til dem. Slik sett får det få følger at man bryter dem. Respekten for konvensjonene er dermed også svært varierende og museet har eksempler på at både departement og direktorat velger å bryte konvensjonene mot bedre vitende.

I Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold, kapittel 7, nevnes en rekke internasjonale konvensjoner som Klima og Miljødepartementet (KLD) har ansvaret for å følge opp, herunder flere FN/UNESCO-konvensjoner og Europarådskonvensjoner. KHM har imidlertid erfart at departementet ikke har noe reelt ønske eller reell mulighet til å følge opp disse konvensjonene i form av inngripen selv når aktører nasjonalt bryter dem med overlegg. Senest i brev av mars 2021 foreslår KLD at KHM bør følge opp brudd på konvensjonen framfor departementet selv, selv om ovennevnte stortingsmelding eksplisitt gir KLD dette ansvaret.

Likeså erfarer KHM at De nasjonale forskningsetiske komiteer (DNFK) som er oppnevnt av KD, heller ikke forholder seg til konvensjonene i sine anbefalinger til norske forskere, men legger seg på en langt mer uforpliktende linje.

Per i dag kan man derfor konkludere med at flere sentrale forhold som er regulert i de internasjonale konvensjonene, som har liten reell betydning for kulturminnevernet.

Hva er målet med å ta opp saken i styremøtet?

Kulturhistorisk museum mener dette er en svært lite tilfredsstillende situasjon og har sett på reelle handlingsmuligheter for å bringe norsk forvaltning og praksis i tråd med internasjonale forpliktelser. Følgende muligheter anses som mest aktuelle:

Både i Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken og i Meld.St. 23 (2020-2021) Musea i samfunnet - Tillit, ting og tid, annonseres oppstart av arbeid med ny kulturmiljølov som blant annet skal erstatte den foreliggende kulturminneloven. I UiOs innspill til komitebehandlingen i Stortinget av sistnevnte stortingsmelding poengteres: «UiO oppfordrer regjeringen til tett samarbeid mellom Klima- og Miljødepartementet, Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet når ny kulturmiljølov skal utarbeides. De relevante internasjonale konvensjonene som Norge har sluttet seg til, bør innarbeides i den reviderte loven. Tett samarbeid med aktuelle faginstitusjoner bør selvfølgelig også ligge til grunn for lovarbeidet». En mulighet er følgelig at KHM arbeider systematisk for å kunne delta i lovarbeidet.

Universitet- og høyskoleutvalgets (UHR) museumsorgan, UHRm er et annet forum hvor museene kan utøve innflytelse på gjeldende praksis og holdninger. UHRm kan fungere som korreks av for eksempel DNFK ved å anlegge felles tiltak mot organet for å endre praksis. Dette forutsetter tett samspill med de andre universitetsmuseene som er medlemmer i UHRm

En tredje mulighet vil kunne være å kontakte FN og Europarådet for å skape oppmerksomhet rundt Norsk praksis.

KHM kan også utnytte uformelle kanaler mot forvaltningen for å fremme vårt syn. Vi er kjent med at implementeringen av Haag-konvensjonen er under arbeid i tråd med Meld. St. 16, s. 104:

«tydeliggjøre ansvarsfordelingen og rollene for de ulike aktørene knyttet til forpliktelsene i første tilleggsprotokoll til Genève-konvensjonene, Haag-konvensjonen og annen protokoll.»

Riksantikvarens mandat blir redefinert, og de vil tillegges en mer aktiv rolle i

konvensjonsoppfølgingen. KHM deltar uformelt i dette arbeidet, og vil ventelig kunne søke en mer aktiv rolle hvis ønskelig bl.a. gjennom ledervervet i Den norske Blue Shield-komiteen.

KHM ber styret om synspunkter og innspill for videre strategi.

Vedtaksforslag

I henhold til innspill fra styret